

Служити Народові—то служити Богові!

Архиєпископ ІЛАРІОН:

**ЧОГО НАС НАВЧАЄ
РІЗДВО ХРИСТОВЕ.**

*„Рождество Твоє, Христе Боже наш
возсія мирові світ розума“.*

СЛОВО НА РІЗДВО ХРИСТОВЕ.

Х о л м. Свята Данилова Гора. 1943.

ПЕРЕКЛАДИ

Архиєпископа Іларіона (Огієнка):

1. Шкільні молитви. Тернів, 1921 р.
2. Український православний Молитовник. Тернів, 1921 р.
3. Свята Служба Божа Св. Отця нашого Івана Золотоустого. Ч. I: текст, ч. II: пояснення до тексту. Львів, 1922 р.
4. Православний Молитовник для шкіл початкових. Львів, 1922 р.
5. Свята Великодня Відправа. Тернів, 1922 р.
6. Великодня Євангелія Св. Євангелиста Івана. Тернів, 1922 р.
7. Святого Отця нашого Івана Золотоустого Учительне Слово на Світоносний День Великодній. Тернів, 1922 р.
8. Свята Відправа на Зелеті Свята. Тернів, 1922 р.
9. Свята Відправа Вечірня й Рання. Жовква, 1923 р.
10. Великодній Канон. Варшава, 1927 р.
11. Православний Молитовник. Вид. 3. Варшава, 1928 р.
12. Православний Молитовник, Вид. 4. Варшава, 1930 р.
13. Парастас або Велика Панахида за в Бозі спочилих. Варшава, 1935 р.
14. Похорон світських людей. Варшава, 1935 р.
15. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Варшава, 1932 — 1940 р.
16. Новий Заповіт Господа й Спасителя нашого Ісуса Христа. Варшава, 1939 р.
17. Книга Псалмів. Варшава, 1939 р.
18. Молитовник для православних українських дітей. Холм, 1941 р., 64 ст.
19. Акафіст Пресвятій Богородиці перед Її чудотворним Образом Холмським. Холм, 1941 р., 20 ст.
20. Великий Канон Св. Андрія Критського. 1942 р., 51 ст.
21. Колінопреклонні Молитви на Вечірні Св. П'ятдесятниці. Холм, 1942 р. 16 ст.
22. Вечірня й Утреня. Вид. 2-е, виправлене. 1942 р., 80 ст.
23. Пісня над Піснями. Холм, 1942 р., 23 ст.
24. Літургія Св. Отця нашого Івана Золотоустого. Вид. 2. виправлене. Холм, 1942 р., 80 ст.
25. Надгробна Утреня в Страсну Суботу. Холм, 1943 р.
26. Чин Малого Освячення води. Холм, 1943 р.
27. Молебень перед початком науки в школах. Холм, 1941 р.
28. Молебень на Новий Рік. Холм, 1943 р., 16 ст.

Служити Народові—то служити Богові!

Архиєпископ ІЛАРІОН:

**ЧОГО НАС НАВЧАЄ
РІЗДВО ХРИСТОВЕ.**

*„Рождество Твоє, Христе **Вожв.нац,**
возсія мирові світ розума“.*

СЛОВО НА РІЗДВО ХРИСТОВЕ.

Х о л м. Свята Данилова Гора. 1943.

„Рождество Твоє, Христе Боже наш,
возсія мирові світ розума!”

По всьому православному світі Церква Свята сьогодні радісно співає: „Рождество Твоє, Христе Боже наш, возсія мирові світ розума”. Цебто: „Різдво Твоє, Христе Боже наш, засяяло світові світло розуму”, іншими словами: Народження Христове виявило світові світло розуму, показало Йому найбільший розум. Слова ці знаходяться в Тропарі на Різдво, цебто в церковнім піснопінні, що часто співається по всіх Церквах і по побожних родинах. Складали Тропарі все особи глибокого богословського знання та прикладного благочестивого життя, а то її особи, яких Церква зарахувала до сонму святих. І в нашому Різдвяному Тропарі, складеному чи не славнозвісним церковним поетом Св. Романом Сладкопівцем (V-VI в.), висловлена глибока думка, і я про неї розповім у цьому своєму Слові Рожденному Богові на славу, а вам, моїм слухачам коханим, на користь.

Який же це найбільший розум криється в народженні Христа? Який же це такий особливий розум, що засяяв усьому світові? Коли приглянемось уважніш до обставин народження Христа, то справді ясно переконаємось, що воно **дало** світові

глибокий навчальний приклад найбільшого розуму, найбільшої мудрости, — бо воно показує нам ясно, як треба жити на цьому світі, на нашій землі, щоб життя наше було спокійним, цебто щасливим. Пригляньмося ж ближче, чого саме навчає нас народження Христове.

1. Своім народженням Христос освятив бідність.

І це перше, чого навчає Різдво. Сходячи на землю, Син Божий вибрав Собі бідну родину, в якій і оселився. Його Родителі були прості й бідні, — старенький Йосип, що взяв Діву Марію, заробляв на життя столяркою, теслярством. І певне заробітки ці в нього були такі, що от тільки ви-стачало йому на прожиття.

Саме народження Христа відбулося при великих недостатках. „І трапилося тими днями, — розповідає Євангелист Лука (2. 1-7), — вийшов наказ царя Августа переписати всю землю. І всі пішли записатися, — кожен до міста свого. Пішов теж і Йосип із Галилеї, із міста Назарета, до Юдеї, до міста Давидового, що зветься Вифлеєм, бо походив із дому та з роду Давидового, щоб йому записатись з Марією, з ним зарученою, що була вагітна. І сталось, як були вони там, то настав був їй день породити. Й породила Вона Свого Первенця Сина, і Його сповіла, і до ясел поклала Його, — бо в господі їм місця не стало”.

„Бо в господі їм місця не стало!“... Син Божий зійшов із неба на землю, щоб спасти люд увесь,— а на землі Йому місця не стало... І Свята Родина змушена була оселитися в глухій печері, в пастушому вертепі,— бо їй місця забракло між людьми... І тут, у вертепі, у печері, в яскині й народився Христос, Спаситель світу, Якому навіть звичайної колісочки не знайшлося,—Пречиста Діва в яслах Сина поклала...

І справді, бідність і покора в Святої Родини понад звичай... „Діва днесь Пресущественного рождає, і земля — вертеп Непрístupному приносить“... В церковній пісні Різдвяній (Іпакої Різдвяних Ірмосів) з великим сумом запитується: „Что бо худшее вертепа, что же смиреншее пелен?“ Народився Сам Бог Предвічний, а земля Йому принесла — пастушний вертеп та ясла із сіном!...

Він, що всім світом володіє, прийшов на цей світ у повній бідності... Він, що найщедріше подає людям усе, що тільки вони мають, не мав де в господі Свою першу ніч переночувати... І перші, хто дихали на Святе Дитятко, були безсловесні тварини, які стояли понад яслами з сіном, — воли та осли... Дихали й додавали Святій Дитині тепла, бо ночі в Вифлеємі холодні... Вертеп, ясла та безсловесні тварини, — це було те перше, що стріло Народженого Бога на нашій землі, на яку Він прийшов, як Спаситель її...

Народившись у такій бідності, Христос тим самим освятив її. Цим самим Христос ясно підкреслив, що багатство не приносить людям щастя на землі, не приносить і спасіння на небі. Бож багатство звичайно й часто спричинюється тільки до заздроців та неспокою, цебто до того, що руйнує людину й людське життя, перетворюючи саме життя в правдиве пекло. Тому Христос не вибрав Собі багатой родини, приходячи на цей світ. Але в безпорадній бідності Йосип не був, — він таки заробляв собі стільки, що Свята Родина його могла жити спокійно. Але багатства не мав він. Мудрий Соломон правильно просив у Бога: „Убозства й багатства мені не давай” (Приказки, 30. 8), бо надмірне убозство, як і багатство, приносять людині неспокійне життя, цебто не дають щастя.

Отож, Христос Бог обставинами Свого народження показав, що не в багатстві щастя, — воно частіш у звичайному достаткові, а то й у бідності. Христос цим ясно показав нам, що даремно й намарно людина жепеться за багатством, — воно часто не приносить спокою й являється джерелом нещастя між людьми

І Христос обрав Собі звичайну просту родину, родину селянську, зо звичайним достатком, і цим самим освятив бідність. І власне ця бідність зробила Христа таким близьким, таким своїм, таким

рідним для всіх небагатих, — цебто для більшости світу!

2. Своім народженням Христос освятив працю.

Він народився й виховався в трудящій родині, що добре знала, що́ то є праця, бож Йосип був столяром. Старі передання розповідають нам, що Христос увесь час слухняно допомагав Своїйому назвапому батькові на землі, Йосипові, в його столярці, і цим освятив працю. Христос навмисне обрав трудящу родину, до якої з неба прийшов, щоб цим показати всьому світові, що кожен обов'язаний бути трудящим, кожен обов'язаний любити працю й з неї жити. Апостол Павло дуже ясно передає цього Божого наказу: „Як хто працювати не хоче, — нехай він не їсть!” (2 Сол. 3. 10). Але без їжі людина жити не може, тому вона обов'язана працювати. З цього Божого наказу ясно виходить, що кожна людина мусить, обов'язана працювати, якщо вона хоче жити. Цебто, праця — це джерелó життя. На жаль тільки, в світі є багато людей, що хочать жити без праці, і цим порушують життєву науку Апостола. Це порушення Божого закону дає для життя людей найгірші наслідки, бо перешкоджає світові спокійно й нормально жити. Усі, що живуть, мусять працювати, усі обов'язані працювати, бо тоді їжі в світі буде більше й вона легше доставатиметься,

цебто люди стануть щасливішими, бо збільшиться спокій на землі. Їжа не росте готовою, — її треба працею, часом дуже тяжкою, належно виростити. Ось тому Апостол справедливо навчає, що рослини земні добрі для трудящих. „Земля, що п'є дощ, який падає часто на неї, і родить рослини, добрі для тих, що їх обробляють, — вона благословення від Бога приймає” (Євр. 6. 7). Благословення землі — для трудящих!

І пізніш, у Своїй науці людям, Христос ніколи не забував про трудящих, і це до них Він прорік Свій величний заклик: „Прийдіте до Мене всі, працею зморені та перетяжені, — і Я дам вам спочінок” (Прийдіте ко мні всі труждаючіся і обремененні, і аз упокою ви”, Мт. 11. 28). У цілому світі, як довго він стоїть, ніхто ніколи не говорив до трудящих таких теплих слів, такого любовного заклику, як це бачимо в Христа в одних простих словах... І Христос має найбільше право сказати власне так, бо Він Сам на Собі повно пізнав трудяче життя, цілком пізнав усю тяготу людської праці. І власне через це повне знання трудячого життя Христос став нам такої близький, такої милій, такої дорогій, такої—свій... Став таким для більшості світа, бо значна більшість світа справді трудяща. І власне через це християнство так сильно й родюче ширилося спочатку серед верств бідних та трудящих, що від-

ра́зу сприймали його серцем та душею, а вкінці і світ перемогло, ставши безконечно вище над поганством.

3. Своїм народженням Христос освятив терпіння.

Терпіння будівне, необхідне. Не зразився цим терпінням, але переніс його до кінця. Зараз по народженні Христові й усій Святій Родині довелося багато натерпітися, рятуючись перед заздрісним Іродом, що хотів погубити Христа. І коли Ангол остеріг про це Йосипа, „він устав, взяв Дитя́тко та Матір його уночі, — та й пішов до Єгипту” (Мт. 2. 14). І старий Йосип з неокріплю ще Марією подався в далеку й тяжку́ дорогу, скрізь ховаючись та остерігаючись від всесильних Іродових посіпак, що чига́ли за Дитиною. На прожиття Йосип мало що мав, а доводилось жити на чужій чужині, де він позостався аж до смерті Іродової (Мт. 2. 15). І натерпілась Свята Родина всього, чого тільки може натерпітись вигна́нець на тиня́нні!

Таким чином уже зараз по народженні Христос переніс найбільші терпіння, — тиня́ння по чужій землі, тиня́ння в бідності та в тривозі, тиня́ння в переслідуванні...

І чи то одну холодну ніч ця вигнана Родина змушена була проводити в полі чи в пустині, почувши в вертепах, і дрижучі перед диким звірем? І чи то один спекотлівий день Свята Родина по-

зоставалася без води, омліваючи від спраги? Чи то раз була вона без хліба, бо простягнена Йосипова рука залишалася без подавання? І чи то один раз маліт Ісусик не мав найпотрібнішого? Але це були ті терпіння, які божественна Дитина мусіла перетерпіти, — і Вона їх спокійно перетерпіла, бо вони були будівні, бо вони були — для спасіння людства! І цими своїми терпіннями вже від самого Свого народження Христос ясно показав і нам, як ми маємо ставитися до своїх повсякденних терпінь, — мусимо їх терпеливо зносити, зносити найспокійніше, ні в чому не заломлюючись, але все прямувати до поставленої мети, непохитно йти до раз наміченої цілі. Коли Ірод помер, Свята Родина з Христом вільно вернулася на свою рідну землю (Мт. 2. 19-23),—і всі терпіння вийшли їм на добре, правда таки перемогла.

Маймо й ми найбільшу віру й незломну надію, що й наші терпіння за правду — це терпіння тільки тимчасові, які мусять скоро проминути. І що ніч темніша, то ясніший буде нам день, бо правда ніколи не гине, а терпіння за правду виходять людині й усьому народові завжди на користь. При всіх терпіннях та невдачах не треба занадто непокоїтися, не треба падати духом та заломлюватися, — з веселим обличчям дивімося в очі терпінням, але обмірковуємо вихід із них спокійно, розважно й розумно.

І завжди маймо повну віру й міцну надію, що терпіння минеться, і по чужому Єгипті таки прийде радісний і щасливий Назарет!...

4. Своім народженням Христос освятив нижчі стани людей.

Коли Син Божий народився, то Ангол Господній сповістив про це найперше пастухів, що вартували отару на полі (Лука 2. 8). Сповістив не кого іншого, а тільки самих пастухів, цебто найнижчий стан людей, стан мало поважааний, — стан бідарів. Пастухи налякались, побачивши Ангола, але він заспокоював їх: „Не лякайтесь, бо ось я благовіщу вам радість велику, що станеться лю́дям усім. Бо сьогодні в Давидовім місті народився для вас Спаситель, що Він Христос Господь” (Лк. 2. 10-11).

Справді, предивнее диво: виконалося найбільше Боже предопреділення, виконується найбільше діло спасіння всього людства від перворідного гріху, — і Бог-Отець уважав за потрібне повідомити про це через Свого Ангола найперше прости́х пастухів... Не можних цього світу, що керують ним, не вчених богословів, що все знають, не найсвятіших первосвящеників, але таки прости́х і чистих серцем пастухів, що стерегли отару на полі... От уже справді: „Блаженні чистого серця, бо вони будуть бачити Бога!” (Мт. 5. 8). І власне цим дивом предивним Христос хотів усім ясно показати, що на світі всі стани однакові, — немає

станів неповажаних, бож найбільшу тайну Божу відкрито найперше—вбогим і невченим пастухам... І як відкрито? Велично й славно, через Ангола й Анголів... Хіба ж це не ясна вказівка всім лю́дям, що всі вони — брати, що перед Богом усі стани рівні, що й пастухи можуть виконувати великі діла? Забуваючи про Божу науку, люди часто по-невіряють простою лю́диною тільки тому́, що вона проста та бідна, — а Бог же найбільшу Свою таємницю вважав за потрібне відкрити не кому іншому, а тільки простим пастухам!...

А Христос же сказав: „Що високе в людей, те перед Богом гидота (Лука 16. 15). Цебто, не все те високе, що людині здається таким.

І пізніше, коли Христос розпочав Свою спасену проповідь лю́дству, Він знову повторив це диво предивнее,—Він обрав за своїх учнів людей простих, але чистого серця, — рибаків, і передав їм усю Свою божественну науку. Рибаки — стан трудящого народу, що живе працею своїх рук. І тут знову Христос показав нам Своє любовне ставлення до трудящого класу людей, а разом з тим знову показав, що для найбільшого діла може бути придатною й проста лю́дина, — аби тільки була вона завзятою та мала повну віру в святість і правдивість свого діла, та вміла належно робити це діло. І вбогі й прості рибаки своєю наукою світ перемогли.

І вже по пастухах, ведені зорею, що засяла на Сході, прийшли до Христа й поклонились Йому мудреці зо Сходу, й принесли свої дарунки.

Нехай же й нам це стане навчальним прикладом, як треба любити й шанувати всі стани, всі класи людей, бо немає станів нешанованих, більше чи менше вартісних, коли Сам Бог пастухів та рибаків ушанував найбільше від усіх інших станів. І до якого стану хто ні належить, — чи то буде пастух, селянин, чи то купець, чи то вечний, чи то урядовець, — усі стани шановані, від найменших зачинаючи. І кожна людина шанується найперше по її трудящості, по її вмінні й охоті працювати, по її користі для оточення, по чистоті її серця та сумління. Стан чи клас людини не має тут жодного значення.

Хліб—найпотрібніша пожива для всього світу, без чого він існувати не міг би, а хліб же доставляють світові — таки прості селяни!

5. Своїм народженням Христос освятив будівню побору.

Спокон віку було постановлено, що перворідний гріх людства зможе змити тільки Син Божий Своїм життям і смертю на цьому світі, поміж людьми, що для цього Син Божий мусить прийти на цей світ і перенести ціле й повне людське життя, перенести, як звичайна людина. Син Бо-

життя і Сам Бог мусів стати людиною, мусів народитися, й зазнати всього людського життя, аж до смерти включно... Велика й невимовно тяжка для здійснення постанова! І чиє серце не задрижало б від такої постанови, бож її треба було здійснювати людиною, цебто терпіти наперед знані нестерпні муки!..

І в повній покорі Отцеві Христос усе це смиренно виконав: зійшов на землю й став людиною... Мало того, став людиною бідною, гоненою, мученою, упослідженою, трудящою... Це приклад найвищої покори, бож Христос, як Бог, наперед знав, на щό Він іде на цей світ... Апостол Павло про це каже: „Він умалив Самого Себе, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини, і подобою ставши, як людина. Він понизив Себе, будучи покірний аж до смерти, і то смерти хресної” (Филип'ян. 2. 7-8)...

Різдво — це початок нашого викуплення, нашого спасіння, і то початок повний і дійсний, правдивий. Своєю повною покорою Отцеві й Своім правдивим людським станом, Христос випив повну чашу людського горя й терпіння, бо зазнав повне людське життя: вбогість, пониження, терпіння... Інакше й бути не могло, бо Христос мусів зазнати всі людські страждання, без чого не могло статися викуплення світу. Яка ж це велика покора — смиренно й мовчазно йти на таке!

Христова покора Отцеві — будівна покора, бо вона була необхідна для спасіння людства. Уміймо ж і ми коритися скрізь, особливо ж тоді, де наша покора будівна, цебто приносить користь іншим, робить інших щасливими! Уміймо ж і ми жертвувати навіть своїм власним життям, як зробив це Христос, коли ця жертва на щастя нашому народові! Будівна покора зміцнює й будує родину, в якій вона є, а міцні родини зміцнюють народ. Це така покора, що в житті зветься дисципліною, карністю, і що вона — будує світ.

6. Своїм народженням Христос навчив нас, що служити Народові — то служити Богові.

Чого Син Божий мусів зійти на землю й народитися, прийняти тіло, цебто стати людиною? — Щоб виконати волю Отця Свого, — спасти людство від перворідного гріха. Це Він робив, покірливо служачи Богові Отцеві. Волю Отця Син Божий міг виконати тільки повсякчасною, ціложиттєвою службою Своєю народові, якого Він прийшов спасти. Цебто, служачи народові, Христос тим самим служив і Богові. Спаси людство — це значить служити йому, віддано служити всім, аж до смерти включно. І Христос служив народові в усьому.

Сам Христос у Своїй науці багато раз ясно говорить про це: „Син людський прийшов не на

те, щоб служили Йому, але щоб послужити й життю Своєму дати на викуп за багатьох“ (Мт. 20. 28, Марко 10. 45). Або ще раз: „А Я серед вас — як слуга“ (Лк. 22. 27). Ще ясніше читаємо про це в Євангелії Івана 3. 17: „Бог не послав Свого Сина на світ, щоб Він світ осудив, але щоб через Нього світ спасся“. І Апостол Павло каже так само про служіння Христа: „Він умалів Самого Себе, прийнявши вигляд слуги“ (Филип'ян, 2. 7).

На ясному прикладі митника Закхея (Лука 19. 1—10), якого Христос простив і спас, Він нам навчально показав, що „Син Людський прийшов, щоб знайти та спасти, що загинуло“ (Лк. 19. 10). А щоб таке виконати, треба служити народові.

І ставши людиною, прийшовши на цей світ, Христос справді все Своє життя самовіддано служив Своїм народам, виконуючи тим самим службу Богові-Отцеві. Усім Своїм життям і наукою Христос найкраще показав, що „служити Народові — то служити Богові“, і ця правда червоною ниткою проходить по всій Євангелії. Це найбільша правда християнства, — це його наріжний камінь, це його основа.

Наука: „Служити Народові — то служити Богові“ зовсім не значить, що піби перше треба служити Народові, а вже потім — Богові. Ні, Богові ми служимо завжди й невинно, служимо все життя найрізнішими способами, а серед них і спо-

сіб: „Служити Народові — то служити Богові“ є тільки один із цих способів, але найголовніший. Коли Христос про Себе сказав: „Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, але щоб послужити й життя Своє дати на викуп за багатьох“ (Мт. 20. 28), то це ж саме ми обов'язані всі говорити й про себе, і не тільки говорити, але й виконувати це.

Отож, Церква співає, що „Роздество Твое, Христе Боже наш, возсія мирові світ розума“, цебто, що Христос самим народженням Своїм показав світові найбільшу премудрість, премудрість—як треба жити. І навчає нас так: 1. Не треба ганятися за марнотним багатством, бо для щасливого життя вистачає й простого достатку, 2. Треба жити в праці, треба конче працювати, щоб жити, 3. Вміти спокійно терпіти, бо правда завжди переможе, 4. Бути людиною чистого серця в усякому стані, бо й найнижчі стани спосібні на велике діло, 5. Завжди виявляти будівну покору, цебто карність, і 6. Служити Народові — то служити Богові.

Оце таку науку приніс Христос для цілого світу вже самим Своїм народженням. Це була наука зовсім нова й нечувана для тодішнього греко-римського світу з його ідеями рабства, панства та по-

неволення. Це була нечувана нова соціальна програма, що несла всім трудящим та обремененим світлу надію на повне визволення, а всьому світові — надію на близьке Царство Боже на землі. Це була найвища правда, бо принесена й показана Самим Богом. Правда ця скоро світ перемогла, але, через людську сліпоту та впертість, до життя остаточно не введена ще й тепер. Буде введена, коли весь світ зрозуміє й пізнає Христа та Його спасінну науку для життя й на цьому світі!

7. Народженням Своім Христос обожив людину.

Коли людина перейме ту глибоку премудрість, яку так ясно показало нам Різдво Христове, коли вона стане повсякчасно й жити за цією премудрістю, тоді вона досягне найвищого щастя на землі — спокію душевного. Вона тоді вся переродиться, вона тоді буде жити на землі, немов на небі, — вона обожиться. І справді, вже самим фактом Божого народження людина, що створена на образ і подобу Божу, обожується, Бог стає їй правдивим Отцем, а вона Його рідним сином. І тому то це Свято Різдва таке нам веселе, таке радісне, таке повселюдне! Тому то дух наш так високо зростає в це Свято, а кожна людина, навіть найменша, проймається самопошаною.

В Різдвяних піснопіннях ми радісно співаємо: „Днесь Бог на землю приїде, а чоловік на небеса взиде! (Літійна Стихира), і це власне повно розкриває нам усю радісність і велич Свята Божого Народження. „Слава й хвала на землі Рожденному, й обожившому земнородних суцество, Христу Богу нашому“ (Сідален на Різдвяній Утрені). Ось тому Різдво таке радісне Свято для всіх, ось тому так радіє сьогодні вся земля! Ось тому „ликують Анголи на небесі, і радуються чоловіці днесь!“ Бо Сам Бог зійшов на землю, викупив людські гріхи, — й підніс людину на небо, цебто обожив її. Диво предивнеє, диво величне й глибоке! Вгору серця,—бо людина стає убоханим сином Божим!

Ось тому то від Різдва аж до Богоявлення Устав Церковний забороняє піст та колінопреклоніння, як то маємо й від Великодня аж до П'ятдесятниці.

Отаку велику науку й величну премудрість, глибокий і світлий розум приносить нам Рождество Христове. Отаку мудрість і розум співав Свята наша Церква в Різдвяному Тропарі: „Рождество Твоє, Христе Боже наш, возсія мирові світ розума“. Навчімося ж і ми всі цього світлого розуму, переймімося ним, — і тоді стане легше жити на землі! Тоді справді буде „слава в вишніх Богу, і на землі — мир!“ Амінь.

Зміст Слова:

- Вступ: „Рождество Твоє, Христе Боже наш,
возсія мирови світ розума!” . . . ст. 3.
1. Своїм народженням Христос освятив бідність 4.
 2. Своїм народженням Христос освятив працю 7.
 3. Своїм народженням Христос освятив терпіння 9.
 4. Своїм народженням Христос освятив нижчі
стани людей 11.
 5. Своїм народженням Христос освятив будівну
покору 13.
 6. Своїм народженням Христос навчив нас, що
служити Нарóдові—то служити Богові 15.
 7. Народженням Своїм Христос обóжив лю́дину 18.

29. Молебень до Пресвятої Богородиці. Холм, 1941 р.
 30. Влячний Молебень. Холм, 1942 р.
 31. Чин Великого Освячення води на Святе Богоявлення, Холм, 1943 р., 20 ст.
 32. Молебень перед початком усякого доброго діла. Холм. 1942 р.
 33. Плач Пресвятої Богородиці. Канон на Малому Повечір'ї Страсної п'ятниці. Холм, 1943 р.

Інші видання.

1. Провідник по Святій Даниловій Горі в Холмі. Холм, 1941 р., 12 ст.
 2. Людина праці. 60-ліття з дня народження Архiepіскопа Іларіона. Холм, 1941 р., 16 ст.
 3. Ліяння-першого річного Холмсько-Підляського Єпархіяльного Собору 21, 22 і 23 жовтня 1941 року. Холм, 1942 р., 20 ст.
 4. Чин рукоположень і нагород в Холмській Архiepіскопії. Холм, 1942 р., 24 ст.
 5. Церковний словничок. Холм, 1942 р., 12 ст.
 6. Холмський Богогласник. Частина перша: Колядки й Щедрілки. Холм, 1942 р., ст. 40.
 7. Бережімо все своє рідне! Новорічне Послання. Слово Архiepіскопа Іларіона на Обрізання Господнє. Холм, 1943 р., 24 ст.
 8. Чого навчає Різдво Христове. Слово Архiepіскопа Іларіона на Різдво Христове. Холм, 1943 р., 20 ст.
 9. Холмський Богогласник. Частина друга: Пісні до Пресвятої Богородиці. Холм, 1943 р.
 10. Архiepіскоп Іларіон: Українська Церква. Нариси з Історії Української Православної Церкви. Прага, 1942 р., т. I ст. 236, т. II ст. 224.
 11. Літургія Св. Івана Золотустого, мовою староукраїнською. Холм, 1942 р., 24 ст.
 12. Річники „Рідної Мови” за 1933 — 1939 роки, та „Нашої Культури” за 1935 — 1937 роки.

Усі ці книжки можна набувати в Єпархіяльному Складі, Cholm, Święta Danyłowa Hora.

